

Athene

Van Anton van Hooff verscheen eveneens bij uitgeverij Ambo

Nero & Seneca

Anton van Hooff

Athene

Het leven van de eerste democratie

Ambo|Amsterdam

ISBN 9789026323485

© 2011 Anton van Hooff

Omslagontwerp Studio Jan de Boer

Omslagillustratie De Minervatempel te Athene,
Lancelot-Théodore Turpin de Crissé (ca. 1805) /

© Fine Art Photographic Library / Corbis

Foto auteur Jaap Meijer

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers n.v., Antwerpen

Voor mijn vrouw Aija, die me de waarde
van democratie deed beseffen

Inhoud

Data uit de Atheense geschiedenis	11
Kaart van Athene en Peiraieus	14
Kaart van de Griekse wereld in de vijfde eeuw v.Chr.	15

INLEIDING

Het gymnasium als school van de democratie	17
---	----

1 Tirannenmoord als burgerplicht 23

Iconen van de democratie 23

De mythe ontmaskerd 29

Vaders van democratie 32

2 Wij zijn het volk 40

Meedoen 41

Directheid 47

Wantrouwen 55

3 Macht is het bewijs 60

Roeien naar een rijk 61

De uitvinding van Europa 66

De coalitie van de onwilligen 71

Een landeiland 78

- 4 Getemde driften** 85
Euthanasie voor de polis 86
In naam der wet 90
Openbare veiligheid 97
- 5 Democratie in debat** 104
Asia kiest fout 104
Respect van een oligarch 108
Wijzen tegen het volk: Sokrates en Plato 116
Filosofische voorvechters: Protagoras en Demokritos 122
Perikles' dodenrede 126
- 6 De kunst van de democratie** 135
Bouwen voor het volk 136
De boodschap van het Parthenon 139
Democratie verbeeld 146
- 7 Vieren van volksmacht** 153
Het Al-Atheense festival 154
Dionysisch drama 159
- 8 Democratie in drama** 165
Theseus als oerdemocraat 165
Een vrouw tart de polis 170
Wantrouwige burgers 174
- 9 Lachen maakt vrij** 178
Spot met de oorlogsleider 179
Wespen van rechters 185
Vrouwen en vrede 188
- 10 Mens als maat** 191
Logisch verleden 192
Niets heiligs aan ziekte 200
Redekundigen 206
En Sokrates dan? 217

EPILOOG

Democratie als beschaving 228

Noten 231

Bronnen 251

Register 255

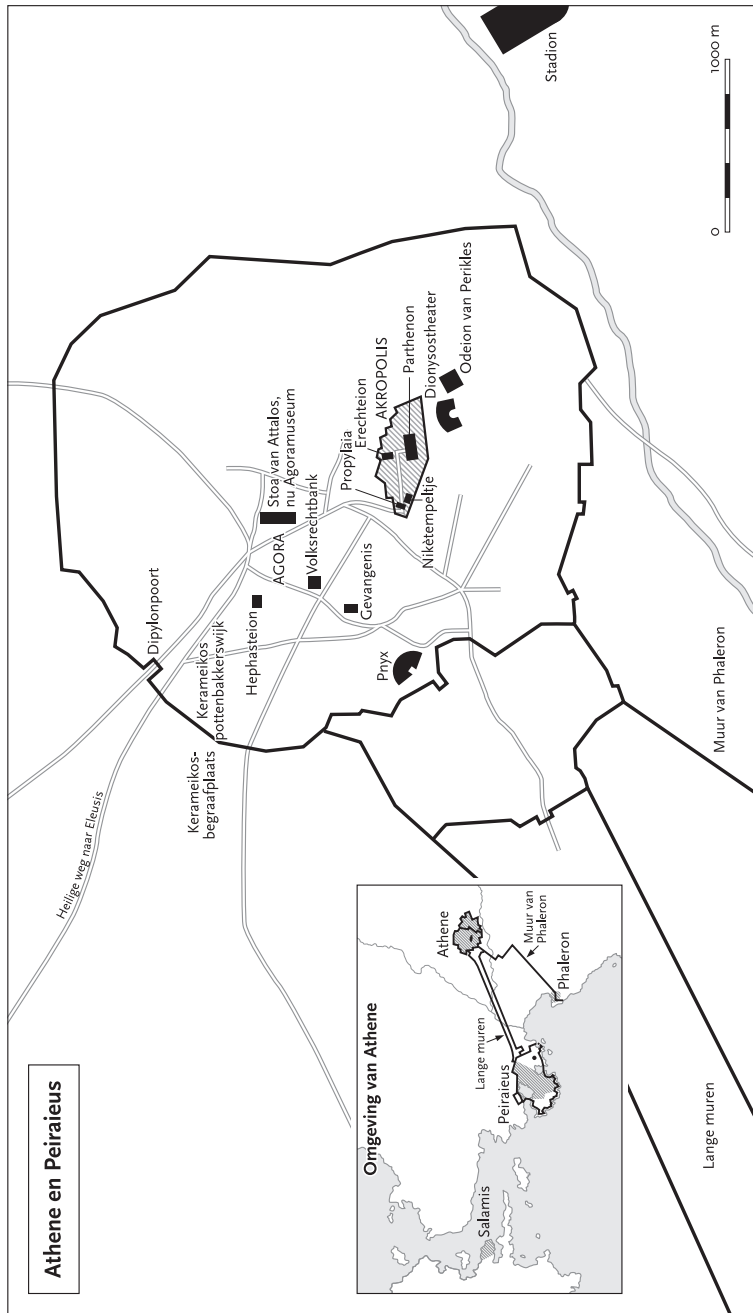
Data uit de Atheense geschiedenis

Mythische tijd	Theseus koning van Athene
1200-900	donkere, schriftloze tijd; Athene blijft vrij van de volksverhuizing
900-700	Attika verenigd tot de polis van de Atheners
621	wetsoptekening door Drakon
594	Solon hervormt; invoering van timocratisch bestel
550 (circa)	begin Atheense muntslag
561-528	Peisistratos (met onderbrekingen) tiran
528-514/508	tirannie van Peisistratos' zonen Hippias en Hipparchos (die in 514 wordt vermoord)
522	Dareios wordt grootkoning van het Perzische Rijk
510	Hippias uit Athene verdreven
508	Kleisthenes voert democratische Raad van Vijfhonderd in
499-494	opstand van Griekse polis in Klein-Azië tegen Perzen
492	expeditie van de Pers Mardonios in Noord-Griekenland; deel van zijn vloot wordt bij de berg Athos door storm vernietigd
490	Perzische expeditie tegen Eretria en Athene; Eretria verwoest; Atheens hoplietenleger o.l.v. Miltiades verslaat Perzen bij Marathon
488	eerste ostracisme in Athene
487	archonten niet langer gekozen, maar door loting aangewezen; in dezelfde tijd oorlog met Aigina
483	ontdekking van een nieuwe zilverader in de mijn van Laureion; vondst op aandringen van Themistokles gebruikt om 100 triëren te bouwen
482	Aristeides door ostracisme getroffen
480	Perzische grootkoning Xerxes valt met landleger en vloot Griekenland binnen; Griekse nederlaag bij Thermopylai; overwinning in zeeslag bij Salamis; Xerxes keert terug; leger onder Mardonios blijft

- 479 Mardonios verslagen in de slag bij Plataiai; Grieken beginnen tegenoffensief
- 478/477 oprichting Delisch-Attische Zeebond
- 476-466 succesvolle operaties van Kimon tegen de Perzen
- 471 (circa) Themistokles door ostracisme getroffen
- 465-462 Thasos treedt uit Delisch-Attische Bond; wordt ten slotte onderworpen
- 462 democratische hervormingen door Ephialtes; Kimons leger dat de Spartanen kwam helpen tegen rebellerende staatsslaven teruggestuurd
- 461 Kimon door ostracisme getroffen; Ephialtes vermoord; Perikles wordt de democratische leider
- 457 bouw lange muren tussen Athene en Peiraieus; archontaat open voor derde vermogensklasse
- 454 Atheens expeditieleger in Egypte verslagen; bondskas van eiland Delos naar Athene overgebracht
- 451 wet burgerschap van Perikles; burger moet Atheense vader én moeder hebben
- 450-449 tocht van Kimon tegen Cyprus; zijn dood
- 449 beëindiging strijd met Perzen door informele vrede
- 447 nederlaag Atheens landleger in Boiotia; diverse vestigingen van Atheense burgers in gebied van Delisch-Attische Zeebond; begin bouw Parthenon
- 446 rebellerend Euboia in gareel gebracht
- 446/445 vrede voor dertig jaar tussen Sparta en Athene
- 444 stichting panhelleense kolonie Thourioi in Zuid-Italië
- 441-439 opstand van Samos, door Perikles neergeslagen
- 438 Athena Parthenos van Pheidias ingewijd
- 431-421 eerste deel Peloponnesische Oorlog, de Archidamische Oorlog
- 431 eerste Spartaanse inval in Attika
- 430 tweede Spartaanse inval in Attika; epidemie ('de pest') in Athene; aanval van Perikles op Epidaurus mislukt; Perikles afgezet en zwaar beboet
- 429 Atheense overwinning in zeeslag bij Naupaktos, aan ingang Golf van Korinthe; Perikles wordt gerehabiliteerd, maar sterft
- 428 derde Spartaanse invasie in Attika; Mytilene komt in opstand tegen Athene
- 427 vierde Spartaanse invasie in Attika; Mytilene onderworpen
- 425 vijfde Spartaanse invasie in Attika; op Sphakteria neemt 'dema-goog' Kleon honderden Spartanen gevangen; verdrievoudiging van vergoeding voor leden volksrechtbank op voorstel van Kleon
- 422 dood van Kleon en Spartaanse leider Brasidas; vredesonderhandelingen
- 421 vrede voor vijftig jaar tussen Athene en Sparta

- 417 laatste ostracisme treft Hyperbolos
- 416 Atheners overrompelen het neutrale eilandstaatje Melos
- 415 schending Hermesbeelden in Athene; uitzending expeditie naar Sicilië; commandant Alkibiades voor proces teruggedroepen; hij vlucht naar Sparta
- 413 vernietigende nederlaag van de Atheners op Sicilië; op advies van Alkibiades houden Spartanen vesting Dekeleia permanent bezet; begin van de 'Dekeleïsche Oorlog', de tweede ronde van de Peloponnesische Oorlog
- 411 Sparta's Peloponnesische Bond sluit verdrag met Perzië; oligarchische omwenteling van de Vierhonderd in Athene
- 410 herstel van de democratie; Alkibiades behaalt met Atheense vloot successen
- 408 Alkibiades keert in Athene terug, gekozen tot *stratègos*; wisselend krijgsverloop
- 407 na een nederlaag wordt Alkibiades afgezet
- 406 na gewonnen zeeslag bij de Arginousische eilanden kunnen drenkelingen niet gered worden; collectief doodvonnis voor de verantwoordelijk gestelde commandanten; Sokrates verzet zich
- 405 vernietiging van de Atheense vloot in de Hellespont bij de Aigos Potamoi (Geitenstromen)
- 404 het belegerde Athene capituleert; lange muren gesloopt; vloot tot twaalf galeien teruggebracht; tirannie van de Dertig o.l.v. Kritias; Alkibiades sterft; Thrasyloulos leidt gewapend verzet van democraten
- 403 herstel democratie; algemene amnestie
- 401 Perzische troonpretendent Kyros marcheert vanuit Klein-Azië naar kernland van het Rijk, heeft 10.000 Griekse huurlingen, onder wie de Athener Xenophon
- 399 Sokrates ter dood veroordeeld
- 394-391 herbouw lange muren
- 389-388 Plato op Sicilië
- 378/377 oprichting Tweede Attische Zeebond
- 371-362 Thebaanse hegemonie
- 356 opmars van Macedonië o.l.v. Philippos II; Alexander (de latere 'Grote') geboren
- 355 einde van de Tweede Attische Zeebond
- 352/351 eerste 'Philippische' rede van Demosthenes
- 338 coalitieleger van Athene en Thebe bij Chaironeia door Macedoniërs verslagen; wet ter bescherming van democratie tegen tirannie
- 336 vermoorde Philippos II opgevolgd door Alexander
- 334 begin veldtocht Alexander tegen Perzische Rijk
- 322 afschaffing democratisch bestel

Athene en Peiraieus

De Griekse wereld in de vijfde eeuw v.Chr.: Perzische Oorlog en Atheens rijk

Atheens rijk